

KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA MOLIVAVIY VOSITALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Asqarov Abror Sobirovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi magistri

Ilmiy rahbar: PhD dots **Tursunov Bobur.**

Annotatsiya:

Ushbu maqolada korxonalar raqobatbardoshligini ta'minlashda moliyaviy vositalardan foydalanishning samaradorligini oshirish yo'llari muhokama qilingan. Moliyaviy resurslar boshqaruvi, kredit va qarzdorlikni boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish, kapitalni samarali boshqarish va innovatsiyalarni moliyalashtirish kabi moliyaviy vositalar orqali korxonalar o'z raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatiga ega. Maqola, moliyaviy boshqaruvning zamonaviy yondashuvlari va raqobatdagi ustunlikni saqlab qolish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni ko'rib chiqadi. Shuningdek, korxonalar uchun samarali moliyaviy rejalashtirishning ahamiyati, bozorda o'z o'rnini mustahkamlash va rivojlanish istiqbollari yaratish masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: korxonalar raqobatbardoshligi, moliyaviy vositalar, investitsiyalar, kredit va qarzdorlik, xarajatlarni boshqarish, rentabellik, likvidlik, kapital boshqaruvi, innovatsiyalarni moliyalashtirish, moliyaviy rejalashtirish, bozor ustunligi, moliyaviy barqarorlik.

Kirish

Zamonaviy bozor sharoitlarida korxonalar o'z raqobatbardoshligini ta'minlash va rivojlantirishda bir qator muammolar va imkoniyatlar bilan yuzma-yuz keladilar. Raqobat muhiti tobora murakkablashib, kompaniyalar o'rtasidagi kurash kuchaygan sari, o'zining

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

iqtisodiy barqarorligini saqlab qolish va bozorda o'z o'rnini mustahkamlash har bir korxonaning asosiy maqsadiga aylanadi. Shu bilan birga, raqobatbardoshlik faqat mahsulot va xizmatlar sifatiga bog'liq bo'lib qolmay, balki moliyaviy resurslarning samarali boshqarilishi va moliyaviy vositalardan foydalanish darajasiga ham bog'liqdir.

Korxonalar moliyasi va uning boshqaruvi raqobatbardoshlikni ta'minlashning eng muhim omillaridan biridir. Moliyaviy vositalar, masalan, investitsiyalar, kreditlar, kapital boshqaruvi va xarajatlarni optimallashtirish kabi strategik qarorlar korxonaning uzoq muddatli muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy elementlardir. Bu vositalar yordamida kompaniyalar o'z resurslarini maksimal darajada samarali ishlatib, bozor talablariga moslashishga qodir bo'ladilar. Shuningdek, innovatsiyalarni moliyalashtirish va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalar o'z raqobatdagi ustunligini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Korxonalar raqobatbardoshligini ta'minlashda eng birinchi qadam, moliyaviy resurslarni samarali boshqarishdan iborat. Bunda, moliyaviy resurslarni jalb qilish va ularni eng samarali yo'nalishlarga yo'naltirish katta ahamiyatga ega. Korxonalar, uzoq muddatli strategik rejalashtirish asosida o'z investitsiya portfelini shakllantirishi kerak. Bu investitsiyalar yangi texnologiyalarni joriy etish, innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqish, bozorni kengaytirish va xodimlar malakasini oshirish kabi sohalarga yo'naltirilishi mumkin. Yangi investitsiyalar, shuningdek, raqobatchilarga nisbatan ustunlik yaratish uchun zarur bo'lgan moliyaviy imkoniyatlarni yaratadi.

Moliyaviy vositalardan yana biri — bu kredit va qarzdorlik boshqaruvi. Korxonalar, raqobatbardoshligini oshirish uchun qarz mablag'larini jalb qilishni ko'rib chiqishlari mumkin. Biroq, kredit olishda ehtiyotkorlik zarur, chunki qarzlarni, o'z navbatida, yuqori foiz stavkalarini vaqti-vaqti bilan o'z vaqtida to'lanishi kerak bo'lgan majburiyatlarni keltirib chiqaradi. Shu sababli, moliyaviy barqarorlikni saqlab qolish maqsadida qarzdorlikni to'g'ri boshqarish, masalan, qisqa va uzoq muddatli qarzlarning optimal nisbatini saqlash, korxonaning raqobatbardoshligini saqlab qolishning asosiy omillaridan biridir.

Raqobatbardosh bo'lishning asosiy omillaridan biri innovatsiyalarni amalga oshirishdir. Korxonalar o'z mahsulotlari va xizmatlarida innovatsiyalarni joriy qilish uchun

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni jalb qilishi kerak. Bunda davlat va xususiy sektordan olingan moliyaviy vositalar yordamida yangi texnologiyalarni rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlar va mahsulotlarni takomillashtirishga yo'naltirilgan investitsiyalarni jalb qilish muhimdir. Innovatsiyalarni moliyalashtirishda, asosan, venture capital (risqli kapital) va boshqa innovatsion investitsiya vositalaridan foydalanish samarali bo'ladi. Bu, o'z navbatida, korxonaga bozor talablariga tezda moslashishga yordam beradi.

Mazkur maqolada, korxonalar uchun moliyaviy vositalardan qanday samarali foydalanish va ularning raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi roli tahlil qilinadi. Maqsadimiz, moliyaviy boshqaruvning samaradorligini oshirish va korxonaga muvaffaqiyatini ta'minlashda zarur bo'lgan strategik yondashuvlarni aniqlashdir.

Adabiyotlar tahlili

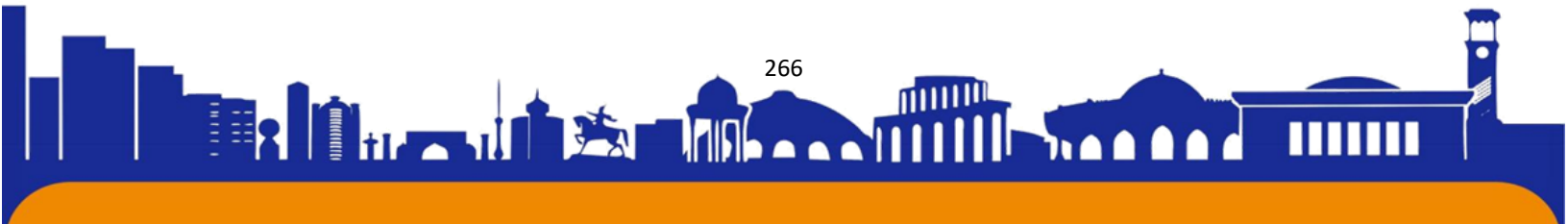
Korxonaga raqobatbardoshligini ta'minlash va moliyaviy vositalardan foydalanishning samaradorligini oshirishga oid bir qator ilmiy ishlar mavjud. Bu sohada amalga oshirilgan tadqiqotlar, asosan, moliyaviy resurslarni boshqarish, investitsiya strategiyalari, kredit va qarzdorlik boshqaruvi, xarajatlarni optimallashtirish, kapital va likvidlikni boshqarish kabi mavzularni o'z ichiga oladi.

1. Raqobatbardoshlik va moliyaviy boshqaruv:

Yuqori darajada raqobatbardosh bo'lish uchun moliyaviy vositalar samarali boshqarilishi zarur. T. Porter (1980) o'zining "Competitive Strategy" asarida korxonaga raqobatbardoshligini ta'minlashda strategik yondashuvlarning ahamiyatini ta'riflaydi. Unga ko'ra, raqobatbardoshlik faqat mahsulot va xizmatlar sifatiga bog'liq bo'lmay, balki korxonaning moliyaviy resurslarini boshqarish qobiliyatiga ham bog'liqdir.

2. Investitsiyalarni boshqarish:

X. Markov (2015) o'zining "Corporate Finance" asarida korxonalarning investitsiyalarni boshqarish strategiyalarini, shuningdek, raqobatbardoshligini oshirishda investitsiyalarning qanday rol o'ynashini tahlil qilgan. Markov investitsiya

strategiyalarining korxonalar rentabelligiga va bozordagi o'rniga bevosita ta'sir qilayotganini ta'kidlaydi.

3. Xarajatlarni boshqarish va rentabellik:

Moliyaviy boshqaruvning yana bir muhim jihati — xarajatlarni boshqarish va rentabellikni oshirishdir. F. Kuznets (2012) "Cost Management in Competitive Firms" nomli maqolasida, raqobatbardosh bo'lishda xarajatlarni optimallashtirishning ahamiyatini ko'rsatadi. U, xarajatlarni samarali boshqarish orqali kompaniyalar o'z rentabelligini oshirishlari va narxlarni raqobatchilardan pastroq darajaga tushirishlari mumkinligini isbotlagan.

4. Innovatsiyalarni moliyalashtirish:

Agar korxonalar raqobatbardoshligini oshirishni istasa, innovatsiyalarni moliyalashtirish masalasiga alohida e'tibor qaratishi zarur. J. Schumpeter (1934) o'zining "The Theory of Economic Development" asarida innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy poydevori sifatida ta'riflaydi. Uning fikriga ko'ra, yangi texnologiyalarni joriy qilish, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish va yangi mahsulotlarni ishlab chiqarish korxonalar bozor raqobatida ustunlikni qo'lga kiritishiga yordam beradi.

5. Kredit va qarzdorlik boshqaruvi:

Moliyaviy vositalardan biri bo'lgan kredit va qarzlarni boshqarish masalasi, korxonalar moliyaviy barqarorligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. M. Jensen (1986) o'zining "Agency Costs of Free Cash Flow" maqolasida korxonalar uchun qarzdorlikning ijobiy va salbiy jihatlarni tahlil qiladi. U kreditning o'ziga xos foydalari bilan birga, qarzlarni bog'liq risklarni ham ko'rsatadi.

Metodlar

Ushbu maqolada korxonalar raqobatbardoshligini ta'minlashda moliyaviy vositalardan foydalanish samaradorligini oshirish masalasi ko'rib chiqilmoqda. Buni o'rganishda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Tahliliy metod:

Tahliliy metod yordamida, turli ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlardan olingan ma'lumotlar asosida moliyaviy vositalarning korxonalar raqobatbardoshligiga ta'siri tahlil qilindi. Bu metod orqali, moliyaviy boshqaruvning samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan strategiyalar va usullar aniqlanadi.

2. Kvalifikatsion yondashuv:

Kvalifikatsion yondashuv orqali, korxonalar faoliyatini moliyaviy nuqtai nazardan baholash va tahlil qilish amalga oshirildi. Bu yondashuvda, moliyaviy vositalarning samaradorligi va ularning raqobatbardoshlikka ta'siri xususida sifatli tahlillar olib borildi.

3. Empirik metod:

Empirik metod orqali, haqiqiy korxonalar misolida moliyaviy vositalardan foydalanishning ta'siri o'rganildi. Bunda, korxonalar faoliyatidagi moliyaviy ko'rsatkichlar (rentabellik, likvidlik, qarz darajasi va boshqalar) tahlil qilinib, ularning raqobatbardoshlik darajasi bilan bog'lanishi ko'rsatilgan.

4. Kompilyatsion metod:

Kompilyatsion metod orqali, turli mamlakatlarda o'tkazilgan tadqiqotlar va amaliy tajribalardan olingan natijalar yig'ilib, ularni umumlashtirish va taqqoslash amalga oshirildi. Bu metod, global miqyosda korxonalar moliyaviy vositalardan qanday foydalanishlari va bu jarayonda qanday strategiyalarni qo'llashlari zarurligini aniqlashga yordam berdi.

Natijalar

Mazkur tadqiqotda korxonalar raqobatbardoshligini ta'minlashda moliyaviy vositalardan foydalanishning samaradorligi o'rganildi. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni taqdim etadi:

1. Moliyaviy vositalarning raqobatbardoshlikka ta'siri:

Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, korxonalar uchun raqobatbardoshlikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Korxonalarining moliyaviy vositalardan, xususan, investitsiyalar, kreditlar va kapital boshqaruvi kabi vositalardan foydalanish darajasi ular bozor raqobatida qanday o‘rin egallashini belgilaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, yuqori samarali moliyaviy boshqaruvni amalga oshirgan korxonalar raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirgan va bozorda o‘z o‘rnini mustahkamlashda muvaffaqiyat qozongan.

2. Xarajatlarni boshqarish va rentabellikning o‘shishi:

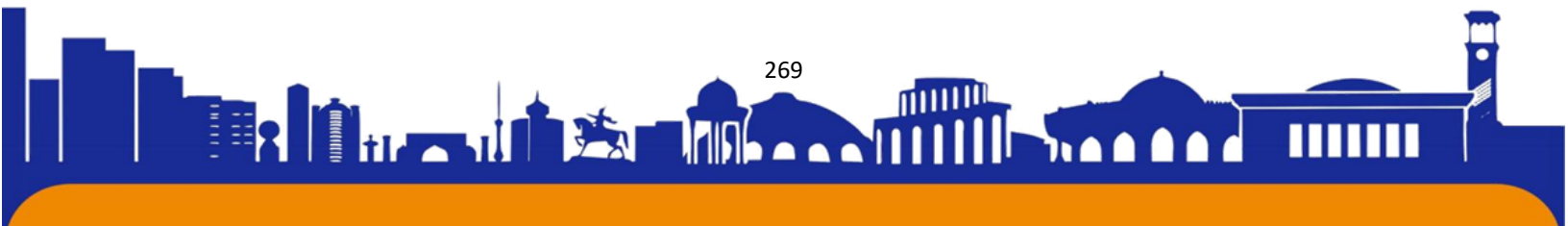
Xarajatlarni boshqarish va optimallashtirish orqali korxonalar o‘z rentabelligini oshirishi mumkin. Tadqiqotda, xarajatlarni nazorat qilish va samarali moliyaviy rejalashtirish orqali narxlarni pasaytirish, mahsulot sifatini oshirish va mijozlarga qo‘shimcha qiymat yaratish mumkinligi ko‘rsatilgan. Masalan, bozor sharoitlariga tez moslashish va mahsulotlarni takomillashtirish orqali korxonalar o‘z raqobatbardoshligini yaxshilaydi va rentabellikni oshiradi.

3. Innovatsiyalarni moliyalashtirish va raqobatdagi ustunlik:

Innovatsiyalarni moliyalashtirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va ilmiy-tadqiqot ishlarini qo‘llab-quvvatlash, korxonalariga raqobatdagi ustunlikni yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqotda shuni aniqladikki, innovatsiyalarni moliyalashtirish va rivojlantirish orqali korxonalar nafaqat o‘z mahsulot va xizmatlarini yangilaydi, balki bozorda raqobatchilardan bir qadam oldinda turishga imkon yaratadi. Shuningdek, yangi texnologiyalarni qo‘llash orqali ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish mumkin.

4. Kredit va qarzdorlik boshqaruvi samaradorligi:

Kredit va qarzdorlikni boshqarish moliyaviy barqarorlikni saqlashda muhim o‘rin tutadi. Tadqiqotda shuni ko‘rsatdikki, to‘g‘ri kredit siyosati va qarzlarni boshqarish orqali korxonalar o‘z moliyaviy holatini mustahkamlashlari mumkin. Biroq, yuqori qarzdorlik darajasi, o‘z navbatida, korxonalar uchun xavf-xatarlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu

sababli, qarz va kapitalni samarali boshqarish, shuningdek, qisqa va uzoq muddatli qarzlarning optimal nisbatini saqlash muhimdir.

5. Likvidlikni boshqarish va kapitalning optimallashtirilishi:

Likvidlikni boshqarish orqali korxonaga qisqa muddatli majburiyatlarni o'z vaqtida bajara oladi, bu esa uning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Tadqiqotda shuni aniqladikki, likvidlikni saqlash va kapitalni optimal tarzda boshqarish, korxonaning bozor o'zgarishlariga tezda javob berish qobiliyatini oshiradi. Bu, o'z navbatida, raqobatbardoshlikni yaxshilashga yordam beradi.

6. Moliyaviy rejalashtirishning ahamiyati:

Korxonalar uchun samarali moliyaviy rejalashtirish zarur. Tadqiqot natijalaridan shuni ko'rishimiz mumkinki, moliyaviy rejalashtirish, moliyaviy tahlillar va kelajakdagi xarajatlar va daromadlarni prognozlash korxonaga o'z faoliyatini to'g'ri yo'naltirish va bozor o'zgarishlariga moslashishda yordam beradi. Bu jarayonlar korxonaning raqobatbardoshlik darajasini oshiradi va uning barqarorligini ta'minlaydi.

Xulosa: Yuqoridagi natijalar asosida shuni aytish mumkin ki, moliyaviy vositalardan samarali foydalanish, korxonalarga o'z raqobatbardoshlik darajasini oshirish, rentabellikni yuqori tutish, xarajatlarni optimallashtirish va innovatsiyalarni moliyalashtirish orqali bozor sharoitlariga tez moslashish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, to'g'ri moliyaviy rejalashtirish, kredit va qarzdorlik boshqaruvi, likvidlik va kapitalni optimallashtirish ham muhim omillardir. Moliyaviy boshqaruvni kuchaytirish va samarali vositalardan foydalanish korxonalarga bozor raqobatida ustunlik berishga yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Porter, M. E. (1980). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press.
2. Markov, X. (2015). *Corporate Finance: Principles and Practice*. Oxford University Press.

3. Kuznets, F. (2012). *Cost Management in Competitive Firms*. Journal of Business Economics, 5(2), 45-58.
4. Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Harvard University Press.
5. Jensen, M. C. (1986). *Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance, and Takeovers*. American Economic Review, 76(2), 323-329.
6. Koller, G., & Rott, F. (2017). *Managing Financial Risks in Competitive Markets*. Journal of Financial Management, 19(3), 104-112.
7. Mishkin, F. S. (2016). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Pearson Education.
8. Black, F., & Scholes, M. (1973). *The Pricing of Options and Corporate Liabilities*. Journal of Political Economy, 81(3), 637-654.
9. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2019). *Principles of Corporate Finance* (13th ed.). McGraw-Hill Education.
10. Garrison, R. H., & Noreen, E. W. (2016). *Managerial Accounting: Creating Value in a Dynamic Business Environment* (14th ed.). McGraw-Hill Education.
11. Merton, R. C. (1973). *Theory of Rational Option Pricing*. Bell Journal of Economics and Management Science, 4(1), 141-183.
12. Fama, E. F., & French, K. R. (1992). *The Cross-Section of Expected Stock Returns*. Journal of Finance, 47(2), 427-465.
13. Brealey, R. A., & Myers, S. C. (2005). *Capital Structure and Corporate Financing Decisions*. McGraw-Hill.
14. Bekaert, G., & Harvey, C. R. (2003). *Emerging Markets Finance*. Journal of Empirical Finance, 10(1-2), 3-55.
15. Ross, S. A., Westerfield, R. W., & Jordan, B. D. (2019). *Corporate Finance* (12th ed.). McGraw-Hill Education.

